

Lukian: Samtale med Hesiod

Oversat med et appendiks af Lene Andersen

Indledning om forfatteren Lukian

Lukian (ca. 120 – efter 180) blev født i Samosata i det romerske Syrien. Hans modersmål var ikke græsk, men han tilegnede sig sproget til fuldkommenhed, som det fremgår af hans omfattende og formentlig fuldt ud bevarede forfatterskab. Hans stil er behageligt letflydende og ukunstlet, en tiltalende udgave af tidens atticisme. Oxfordudgaven opregner 86 titler, såkaldte *libelli*, hvoraf et lille antal må antages at være uægte. Titler anføres oftest på latin.

Lukians indlæsthed i den græske litteratur op gennem tiderne er omfattende, og dens emneverden udgør i stort omfang hans referencer og leverer afsættet til hans skrifter, hvad enten han boltrer sig i humor, i ren komik eller i skarpe satirer.

I en del af sine skrifter optræder han som jeg-fortæller. Blandt de muntreste og berømteste er de fantastiske rejseberetninger *Verae historiae* 1 og 2, hvor fortælleren med sit rejsefølge sejler til måne og sol og indblandes i militære stridigheder dér. De vender tilbage til den kendte verden, men blot for nu at opsøge de saliges øer og se de ugudeliges straffested.

I *Prometheus es in verbis* erklærer Lukian at have skabt en ny genre, som han betegner som en blanding af dialog og komedie. Det er også en rammende karakteristisk af meget af hans forfatterskab: I mange af hans satiriske dialoger finder man samme afvæbnende, urkomiske tone som hos Aristofanes, og i *Dialogi meretricii* mindelser om den nye komedie.

Men ironien kan også være mere snertende. Lukian vedkender sig sit slægtskab med den kyniske filosof Menippos (3. årh. f.Kr.), som rettede sine (tabte) satirer mod menneskelige tåbeligheder. Han optræder i flere af Lukians dialoger, bl.a. *Dialogi mortuorum*, hvor han i samtale med underverdenskikkelser som Charon og Aiakos spidder menneskers dårskab.

Lukians satiriske dialoger spænder således fra den respektløse, men muntre og dril-lende tone, som man f.eks. finder i *Dialogi deorum*, til den bidende ironi i f.eks. de nævnte *Dialogi mortuorum*. Han lader levende og døde, guder, mennesker og litteratu-

rens skikkelser optræde efter forgodtbefindede. I sine korte dialoger vælger han ofte et udsagn, en hændelse, en holdning, som han vinkler og afklapper hensynsløst. I de længere kommer han mere rundt om emnerne, men er generelt ikke mildere. Religiøse temaer, især hentet fra litteraturen og den traditionelle mytologi, er en hyppig skydeskive; også tidens filosoffer er et yndet mål for hans spot, især når han finder deres holdninger overfladiske og deres optræden skabagtig.

I en lille halv snes dialoger bærer den ene samtalepartner navnet *Lykinos*, der almindeligvis opfattes som et pseudonym for Lukian selv. De fleste er emneorienterede og af et vist omfang; én af dem, *Hermotimos*, er den længste af samtlige dialoger og netop et angreb på tidens filosofiske skoler. Den her oversatte *Samtale med Hesiod* adskiller sig ved at være ekstremt kort og minde mere om de ovenfor nævnte korte dialoger.

Lykinos

1. Kære Hesiod: I dine digte, som jo er helt igennem inspirerede og ædle, gør du selv opmærksom på, at du er en fremragende digter og har fået denne evne af muserne sammen med laurbærstaven¹ – og jeg er overbevist om, at det er rigtigt.

---

1. I *Theogonien*, vers 22-28, fortæller Hesiod, at han, mens han vogtede får på bjerget Helikon, oplevede, at muserne åbenbarede sig for ham; i vers 29-34 fortsætter han med at berette om sin digterkaldelse:

Ὠς ἔφασαν κοῦραι μέγαλον Διὸς ἀρτιέπειαι,
καί μοι σκῆπτρον ἔδον δάφνης ἐριθιλέος ὄζου
δρέψασαι, θηητόν· ἐνέπνεπνευσαν δέ μοι αὐδὴν
θέσπιν, ἵνα κλείοιμι τὰ τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα,
καί μ' ἐκέλουθ' ὑμνῶν μακάρων γένος αἰὲν ἐόντων,
σφᾶς δ' αὐτὰς πρῶτόν τε καὶ ὕστατον αἰὲν ἀείδειν.

(Således talte den vældige Zeus' rapt mælende døtre.

Derpå de plukked og gav mig til stav en gren af et frodigt laurbærtræ, og guddommelig røst de gav mig og evne til at berømme i sang det kommende og det forgangne, også de eviges salige slægt de bød mig at prise, altid dog både først og sidst dem selv at besynge).

Men der er noget, man ikke kan lade være at undre sig over, for hvad i alverden mener du, når du erklærer om dig selv, at du har fået denne guddommelige sangerevne af gudinderne netop med det formål, at du skulle berømme og besyngte fortiden og profetere om fremtiden?

Det første har du gennemført helt perfekt ved at gøre rede for gudernes oprindelse helt tilbage til urvæsenerne Chaos og Ge og Uranos og Eros,² ved at berette om fremtrædende kvinder³ og ved at rådgive om landbrug, både når det gælder Plejaderne og de rette tidspunkter for såning og høst samt for sejlads og alt muligt andet.⁴

Men det andet, som ville være til meget større nytte i tilværelsen og tilmed er mere i tråd med de gaver, guderne giver – jeg mener forudsigelsen af fremtiden – det er du ikke engang begyndt på; nej, hele dette emnefelt har du ladet gå i glemmebogen uden noget sted i din produktion at gøre som Kalchas eller Telemos eller Polyidos eller bare Fineus; og de havde ikke engang fået dette overdraget af muser, men alligevel gav de sig af med at profetere og tøvede ikke med at give orakelsvar til mennesker, der havde brug for det.

2. Derfor kan du ikke undgå at blive ramt af mindst én af følgende tre beskyldninger: Enten har du – selvom det er hårde ord – løjet, når du hævdede, at muserne havde lovet dig også at kunne forudsige fremtiden; eller også gav de dig, hvad de lovede, men du skjuler gaven af ond vilje og holder den tæt ind til kroppen uden at dele med dem, der efterspørger den; eller også *har* du skrevet udførligt om dette emne, blot endnu ikke offentliggjort det, men gemmer det, til jeg ved ikke hvilken anden lejlighed. For jeg ville ikke engang vove at foreslå den mulighed, at muserne, som havde lovet at skænke dig to ting, skulle have givet dig den ene, men så taget halvdelen af løftet tilbage – nemlig viden om fremtiden – og tilmed den del, de havde

---

2. *Theogonien* 116-28.

3. Der sigtes til det fragmentarisk overleverede *Γυναικῶν κατάλογος* eller *Ἡοίαι*, *Kvindekatalogen*. Hesiod er *muligvis* forfatter til en del af det oprindeligt enorme værk, der har rummet genealogiske sagnfortællinger med udgangspunkt i kvinder, der har fået børn med guder.

4. *Værker og dage* 383-87. Plejadernes opgang i begyndelsen af maj er sæson for høsten, deres nedgang i begyndelsen af november er sæson for *ἄροτος*, en kombination af en (let) pløjning og såning. Sæsonen for sejlads bestemmes i *Værker og dage* 663ff.

lovet som det første i det pågældende vers.⁵ 3. Af hvem andre end dig selv, kære Hesiod, skulle man derfor kunne få besked om disse spørgsmål? Så vist som guderne er “velsignelsesskænkende”,⁶ må det da være rimeligt, at I, deres disciple og venner, i fuld oprigtighed belærer os om det, I ved, og hjælper os ud af vores rådvildhed.

Hesiod

4. Det enkle svar på alt det, du spørger om, min herre, ville være, at intet af min digtning er min personlige ejendom, men tilhører muserne, og at du bør stille dem til regnskab for, hvad der er sagt, og hvad der er forsømt. Jeg kunne nok med rimelighed holdes ansvarlig for det, jeg personligt havde forstand på: jeg taler her om at fodre dyrene, vogte dem, drive dem på græs og malke dem foruden alt, hvad der ellers er hyrders opgave og kompetence. Men gudindernes gaver – dem giver de, til hvem de vil, og så længe det passer dem.

5. Alligevel kommer jeg ikke i bekneb for et forsvar over for dig, når det gælder min poesi. For efter min mening er det ikke rimeligt over for digterne at være nøjeregnende ud i de mindste detaljer og forlange af dem, at deres udsagn er fuldstændig fejlfri stavelse for stavelse; og hvis en eller anden skødesløshed i skabelsesprocessen ubemærket slipper igennem, er det heller ikke rimeligt at bedømme det hårdt. Tværtimod må man være klar over, at vi indskyder mangt og meget for versemålets og vellydens skyld; også versene selv har, uden at jeg kan forklare hvordan, ofte smuglet det ind, der lyder smukt. Men du fratager os det største af de goder, vi har - jeg mener den digteriske frihed og selvbestemmelse. Du har slet ikke blik for digtningens andre sider, alt det smukke, men leder tværtimod efter torn og tidsel og søger efter anledninger til urimelige angreb. For øvrigt er du ikke alene om denne fremgangsmåde, og jeg er ikke den eneste, det går ud over, nej, der er også mange andre, der piller min digterkollega Homers værker fra hinanden på ivrig jagt efter den slags spidsfindige og for det meste ubetydelige detaljer. 6. Men hvis det virkelig skal være nødvendigt at imødegå beskyld-

---

5. I *Theogonien* 32, se ovenfor, note 2: *det kommende* (τὰ ἐσσόμενα) nævnes før *det forgangne* (πρό τ' ἐόντα).

6. Θεοὶ δωτῆρες ἑάων, “de velsignelsesskænkende guder”, *Theogonien* 46; [111]; 633; 664. cf. *Odyseeen* 8.325.

ningen og holde en regulær forsvarstale, så læs mit digt *Værker og dage*, min gode mand. For så vil du se, hvor meget jeg i det digt har profeteret på ægte seervis, når jeg varslede godt udfald for dem, der handler rigtigt og rettidigt, og tab for dem, der er forsømmelige. Hør bare:

“Du vil kunne bære det i en kurv, og der er ikke mange, der vil beundre dig”.⁷

Og omvendt: Påvisningen af alle de fordele, der venter dem, der driver deres landbrug rigtigt, turde vel regnes for den allernyttigste spådomskunst her i livet.

Lykinos

7. I det, du siger dér, min gode Hesiod, hører man virkelig hyrden tale: Du lader jo til at bekræfte, at det er fra muserne du har din inspiration, når du ikke engang kan forsvare dine digte selv. Men det var ikke lige den slags spådomskunst, jeg ventede af dig og muserne; for i sådanne spørgsmål er landmænd meget mere spådomskyndige end jer, og de vil kunne levere os fremragende spådomme på det felt, f.eks.: Når det har regnet, bliver kornet frodigt, men hvis tørke tager over og markerne tørrer ud, er der ikke noget, der kan hindre, at sult bliver resultatet af markernes tørst; det er ikke nogen god ide at pløje og så⁸ midt om sommeren; det vil ikke være hensigtsmæssigt at hælde sædekorn ud på må og få eller høste, mens aksene endnu er lysegrønne, for så vil kornet være uden kerne. Der kræves sandt for dyden heller ikke nogen spådomsgave for at kunne forudsige, at hvis du ikke tildækker sædekornene, og en hjælper med sin hakke dynger jord på dem, vil fuglene komme flyvende og fortære alt sommerens håb på forhånd.⁹

8. Den, der kommer med den slags råd og formaninger, kan ganske vist ikke ramme meget ved siden af, men forekommer mig til gengæld at befinde sig milevidt fra spådomskunst, som består i at vide på forhånd, hvad der ellers er ukendt og ikke på nogen måde er tilgængeligt, som f.eks. at kunne forudsige for Minos, at hans søn vil

---

7. *Værker og dage* 482. Der er tale om en bonde, der ikke handler rettidigt, og derfor vil få en så ringe høst, at den kan fragtes hjem i en kurv: οἴσεις δ' ἐν φορμῶ· παῦροι δέ σε θηήσονται.

8. *pløje og så*: der sigtes til handlingen ἄροτος, jf. note 4.

9. Refererer til en anvisning i *Værker og dage* 469-71: ... ὁ δὲ τυτθὸν ὀπισθεν | δμῶς ἔχων μακέλην πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη | σπέρμα κατακρύπτων ... (... mens en lille | slave, der følger dit spor, med sin hakke gør fuglene møje | ved at begrave din udsæd ...).

findes druknet i en krukke honning¹⁰ og at afsløre for achaierne både grunden til Apollons vrede, og at Ilion ville blive indtaget i det tiende år¹¹. *Det* er spådomskunst. Hvis nogen ville regne det, du omtaler, for spådomskunst, måtte han i samme øjeblik også kalde mig en spåmand. For jeg kan også forudsige og profetere selv uden hjælp fra Kastalia og laurbærløv og den delfiske trefod, at hvis én går rundt uden tøj på, når det er iskoldt og det tilmed regner og hagler, vil han blive ramt af voldsomme kuldegysninger, ja, jeg vil endda kunne føje den spådom til, at en febersygdom efter al sandsynlighed vil følge efter. Jeg kunne nævne mange andre lignende forudsigelser, som det vil være latterligt at komme med.

9. Derfor kan du lige så godt holde op med den slags forsvar og snak om spådomsgave. Men det, du sagde indledningsvis, er måske værd at tage alvorligt, nemlig at du ikke vidste noget om det, du talte om, men at en guddommelig inspiration indgav dig versene – blot er den i så fald ikke særlig pålidelig; for var den det, ville den ikke have opfyldt den ene del af det lovede uden at virkeliggøre den anden.

Bibliografi

Διάλογος πρὸς Ἡσίοδον (libellus 67), *Samtale med Hesiod*, er oversat fra *Luciani opera*. Tomus III rec. M. D. Macleod. Oxford 1980.

Tekst med oversættelse findes i Loeb Classical Library. *Lucian VI*. Translated by K. Kilburn 1990 (1959).

Hesiods *Theogoni* er citeret fra M. L. West: *Hesiod. Theogony*. Edited with Prolegomena and Commentary. Oxford 1966.

Hesiods *Værker og dage* er citeret fra M. L. West: *Hesiod. Works & Days*. Edited With Prolegomena and Commentary. Oxford 1978.

---

10. Legenden er bl.a. fortalt hos [Apollodor], *Bibliotheca* 3.3.1-2: Glaukos, søn af Minos og Pasifae, faldt som barn i en krukke honning og druknede. Spåmanden *Polyidos* (se ovenfor § 1) kunne både finde den døde dreng og kalde ham til live igen.

11. Der tænkes på *Kalchas* (se ovenfor § 1). Hans spådomme er refereret mange steder, se især *Iliaden* 1.92-100 og *Iliaden* 2.322-29.

Hesiod i oversættelse er citeret fra: Hesiod. *Theogonien. Værker og dage. Skjoldet*. Ved Lene Andersen. Klassikerforeningens Kildehefter 1999 (Gyldendal 1973) – bortset fra *Værker og dage* 482, der gengives i prosa (§ 6).

Appendiks

Følgende *anekdoton*, der indeholder Hesiods svar på tiltale, er senere på uforklarlig vis dukket op til jordens overflade. Det bør vistnok meddeles til en bredere kreds:

Hesiod til Lykinos

Min gode Lykinos, du tror nok, du kan tillade dig, hvad det skal være, over for mig, fordi jeg har været død i over 800 år. Men faktisk følger vi meget godt med i litteraturen her i Hades, hvor vi jo ikke har så meget andet at foretage os, og jeg må sige, at jeg blev temmelig harm over *Samtale med Hesiod*. Jeg har prøvet at få fat i din *ghost writer*, denne fiffige Lukian for at udfordre ham til en gang regulær skyggeboksning hernede, han burde jo være her nu. Men enten gemmer han sig for mig, eller også er han måske alligevel ikke ankommet endnu, men farter rundt et sted mellem sol og måne eller prøver at møve sig ind i Elysion. Så nu henvender jeg mig til dig, som jo også står som den ansvarlige.

Så hør lige her: Dialoggenren, som jeg selvfølgelig først har lært at kende *post mortem*, er en overordentlig spændende nydannelse. Jeg har med stor interesse fulgt dens fremkomst og blomstring i mit sydlige naboland; når den er bedst, forener den indsigt og lidenskab på en måde, som jeg smigrer mig med er beslægtet med min egen digtning. Den dramatiske form, som jo er det nye, åbner hidtil ukendte muligheder for at belyse et spørgsmål fra flere sider. *Men* da den trods alt kun er en mimesis af en levende samtale, stiller den moralske krav til sin forfatter, der jo lægger ord til *alle* samtalepartnere. Det kan være fristende at gøre sig diskussionen for let ved at tillægge en af parterne tåbelige eller overfladiske meninger. Selv den geniale foregangsmand i genren kommer nær grænsen for det tilladelige, når han i et af sine skrifter lader den stakkels rhapsode Ion udlevere sig selv med en række naive påstande.

Du går imidlertid langt *over* stregen i *Samtale med Hesiod*, når du hænger mig ud for slet ikke at forudsige fremtiden. Det er ikke sandt, hvad jeg snart skal vise dig. Men, hvad der ikke mindst gør mig rasende, er de ord, du lægger mig i munden som svar på din kritik. For det første lader du mig sige nogle rædselsfulde banaliteter om “kunstne-

risk frihed”, som om jeg tog let på unøjagtigheder, og var parat til at sælge indholdets validitet for vellydens skyld. For det andet pådutter du mig et forvrøvlet “forsvar”, når du lægger mig i munden, at mine råd til landbrug skulle være nyttig “spådomskunst”, profetier og varsler af samme kategori, som dem vi hører fra fortidens spåmænd. Hvis jeg havde ment eller sagt sådan, kunne du med rette gøre nar af mig, som du gør i din afsluttende replik, hvor du rigtig boltrer dig i latterliggørelse af mig. Men det er nogle billige points, du under dig. Mine råd og advarsler om landbrug har jeg aldrig kaldt spådomme; de er lige præcis: råd og advarsler.

Om muserne tillader du dig til slut at konkludere, at de ikke har givet mig evne til at tale om *det kommende*, og dermed er løbet fra halvdelen af deres løfte: en fræk og ugudelig påstand. Der er imidlertid én af de ytringer, du lægger mig i munden, som jeg er mere end parat til at tiltræde; det er den: “Læs mit digt *Værker og dage*”. Hvis du gør dig den ulejlighed at gøre det ordentligt, kan du læse om verdensaldrene: om de forgangne tider, om den nuværende jerntid og til slut om den kommende tid:

Men det vil hælde, at Zeus lader også vor slægt gå til grunde,
når de nyfødte børn gråhærdede kommer til verden;
da er en fader ej sønnerne lig og sønner ej fader,
gæsten vil ej være huld mod sin vært, ej vennen mod vennen,
heller ej broder mod broder som stedse i fortidens dage;
straks, når forældrene ældes, vil børnene agte dem ringe,
hårdt vil de tale dem til med skældsord, og i deres ondskab
frygter de end ikke gudernes straf, så de nægter at yde
dem, som har fostret dem op, det brød, de har krav på til gengæld;
magt vil da gælde for ret, hver stad bliver offer for plyndring;
ingen vil takke en mand, som er ordholden, god og retfærdig,
nej, hvem der udøver ondt, og den overmodige slyngel
vil de bedække med hæder; og ingen vil sky at benytte
nævernes ret; den ringere mand vil skade den bedre
med sine krogede ord, som han underbygger med mened;

skadefro skinsyge vil med sit hæslige åsyn og stemme
følge hvert menneskebarn i dets ynksomme færden på jorden.
Da til det høje Olympos fra jorden med vidtstrakte veje
vandrer Aidos og Nemesis bort med de yndige lemmer
hyllet i snehvide slør: når de går til de eviges skare,
vender de mennesker ryggen; og sørgelig smerte vil blive
jordiske menneskers lod: der vil ej være værn mod det onde.¹²

Og sig så ikke, at muserne ikke har holdt deres løfte fuldt ud.

---

12. *Værker og dage* 180-201.